

Володимир БУЛЬБА, Антон МЕЛЯКОВ

ГРОМАДСЬКІ ГУМАНІТАРНІ РАДИ В УКРАЇНІ : ПОТЕНЦІАЛ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

БУЛЬБА

**Володимир
Григорович,**

доктор наук з державного управління, доцент, декан факультету магістерської підготовки Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, м. Харків.

Анотація: у статті проаналізовано діяльність Громадських гуманітарних рад в двадцяти чотирьох областях та АР Крим на основі матеріалів веб-сайтів ОДА. Досліджено їх професійний склад та основні напрями діяльності. Показано, що більшість інтернет сторінок ОДА не містять інформації про роботу Рад. Зроблено висновок, що нехтування створенням та змістовним наповненням рубрик «громадська гуманітарна рада» знижує ефективність роботи цих органів.

Ключові слова: гуманітарна рада, гуманітарна політика, Інтернет, обласна державна адміністрація.

УДК 342.553

Постановка проблеми. Понад три роки тому, 9 березня 2010 р., Президент України артикулював перспективу його особистої участі у процесах розвитку гуманітарної сфери. На виконання цієї ініціативи Глави держави 2 квітня 2010 року було створено консультативно-дорадчий орган – Громадську гуманітарну раду при Президентіві України (далі – ГТР) [4; 10]. В цей же день припинила своє існування низка інших консультативно-дорадчих органів гуманітарного спрямування, зокрема: Національна рада з питань фізичної культури і спорту, Національна рада з питань охорони здоров'я, Рада з питань етнонаціональної політики, Національна рада з питань культури і духовності, Національна рада з питань благодійництва «Зігрій любов'ю дитину» та інші. [2, с. 42]. Таким чином, з початку свого існування і до сьогодні саме ГТР є провідним дорадчо-консультативним органом, спираючись на який Президент України реалізує свої конституційні повноваження щодо захисту прав і свобод людини і громадянина у сферах освіти, науки, культури, тощо.

У зв'язку з цим природною є увага фахівців-управлінців, науковців, інших зацікавлених осіб до діяльності як загальнодержавної, так і регіональних ГТР, що були створені при обласних державних адміністраціях усіх регіонів України протягом 2010 р., Вважаємо, що понад трирічний термін існування створює підґрунтя для аналізу основних здобутків та проблем в діяльності цих рад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність подібних консультативно-дорадчих органів необхідно розглядати в контексті основних пріоритетів державної гуманітарної політики. Важливе значення для розуміння перспектив вітчизняного гуманітарного розвитку мають ідеї вміщені в наукових розвідках С. Здіорука, О. Литвиненка, В. Петровського, В. Скуратівського, М. Степико, В. Трощинського. Окремі аспекти функціонування гуманітарної сфери, що мають пряме відношення до піднятих нами питань, досліджуються С. Зубченком, В. Пироженком.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Наукових досліджень, які були б безпосередньо присвячені діяльності громадських гуманітарних рад в Україні практично не має. Побіжно згадуються ці консультативно-дорадчі органи в публікаціях В.А. Гриневича, який наголошує на неефективності їх діяльності [3], та В.Ф. Нестеровича, який обмежується констатацією факту самого існування ГТР при Президентіві України, як одного з механізмів впливу громадськості на діяльність Глави держави [8]. Отже, критичний аналіз діяльності ГТР та розробка пропозицій щодо її вдосконалення залишаються поза увагою вітчизняних науковців. Натомість, моніторинг діяльності регіональних рад, що проводиться нами протягом всього періоду їх функціонування, засвідчує наявність низки чинників, які перешкоджають повноцінному використанню потенціалу ГТР у вирішенні питань гуманітарного розвитку [1; 2; 6].

Метою статті є висвітлення потенціалу громадських гуманітарних рад та визначення перспектив їх участі у вирішенні проблем місцевого та загальнодержавного гуманітарного розвитку.

Вклад основного матеріалу. Характеризуючи діяльність громадських гуманітарних рад необхідно зупинитися на кількісних та якісних показниках їх складу, що відображені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Представництво окремих професійних груп в складі регіональних ГГР, станом на 01.06.13 р.

Область	Всього членів ГГР	в тому числі представників				
		ОДА, облрад, міськрад	Релігійних конфесій, громад	ВНЗ, ЗОШ, ССНЗ	Медіа	Медичних закладів
Волинська	27	6	-	13	2	2
Житомирська	32	3	1	6	4	6
Івано-Франківська	44	12	1	14	4	3
Київська обласна	26	4	1	5	3	1
Кіровоградська	35	5	1	8	5	2
АР Крим	30	11*	-	3	3	4
Миколаївська	34	5	-	9	6	3
Сумська	36	12	-	8	2	5
Харківська	48	9	2	17	-	1
Херсонська	49	3	4	14	3	4
Чернігівська	18	4	-	7	2	1

Як бачимо, професійний склад рад є адекватним тим завданням, які поставлені перед цим консультативно-дорадчим органом Президентом України та головами регіонів. Природно, що для визначення пріоритетів та механізмів здійснення реформ у сфері гуманітарного розвитку, освіти, науки, культури, охорони здоров'я варто мобілізувати інтелектуальний потенціал та адміністративний ресурс найкращих представників відповідних галузей, чим і пояснюється помітна кількість в складі ГГР керівників вищих та середньо-спеціальних навчальних закладів, головних лікарів закладів охорони здоров'я. Таким чином маємо потенційно ефективне поєднання в межах одного консультативно-дорадчого органу регіональної владної та наукової (в її гуманітарній частині) еліти.

Серед інших представників гуманітарної сфери, які не були відображені в таблиці можемо назвати керівників культурно-просвітницьких закладів: театрів, музеїв, художніх галерей, тощо. Окремо згадаємо і про керівників державних та громадських соціальних центрів для дітей, молоді, соціально вразливих верств населення. Зазначимо, що на відміну від громадських рад (далі - ГР), склад ГГР не обирається на загальних зборах інститутів громадянського суспільства, а призначається головою облдержадміністрації.

Для повного та об'єктивного сприйняття викладених в таблиці даних варто зважати на кілька моментів. Як кількісний, так і персональний склад ГГР є рухомих, що найчастіше зумовлене переходом особи на іншу роботу, яка унеможливує участь в роботі ради. Ще однією, і, на жаль, непоодинокую причиною є смерть члена ГГР. Саме через останній чинник в складі ГГР при Президентові України

**МЕЛЯКОВ
Антон**

Володимирович,
кандидат історичних наук, доцент, докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, м. Харків.

Анотація: у статті проаналізовано діяльність Громадських гуманітарних рад в двадцяти чотирьох областях та АР Крим на основі матеріалів веб-сайтів ОДА. Досліджено їх професійний склад та основні напрями діяльності. Показано, що більшість інтернет сторінок ОДА не містить інформації про роботу Рад. Зроблено висновок, що нехтування створенням та змістовним наповненням рубрик «громадська гуманітарна рада» знижує ефективність роботи цих органів.

Ключові слова: гуманітарна рада, гуманітарна політика, Інтернет, обласна державна адміністрація.

УДК 342.553

більше не має Б. Ступки, ГТР при Раді Міністрів АР Крим – В. Джарти, ГТР при Харківській ОДА – О. Барсеяна.

Привертає увагу незначна чисельна репрезентованість в роботі ГТР представників релігійних конфесій тощо. Глибокий аналіз такого підходу до формування складу рад не є предметом даного матеріалу. Відзначимо лише, що наявність представників релігійних громад, на наш погляд, сприяло би більш ефективному виконанню низки завдань, що стоять перед ГТР, і зокрема: «забезпеченню збереження громадянської злагоди в суспільстві, формуванню толерантності в міжнаціональних відносинах..., запобіганню проявам політичної некоректності, конфліктогенним та екстремістським тенденціям у суспільному житті» [10].

До виконання викладеного завдання мають долучитися і представники національно-культурних осередків (далі - НКО), які представлені в складі ГТР у ще меншій кількості ніж священнослужителі. Так, до складу ради при Житомирській ОДА входить по одному представнику від єврейського та німецького НКО, в роботі Кіровоградської ГТР бере участь голова об'єднання поляків області, по одному представнику до ради при РМ АР Крим делегували НКО німців та караїмів, останні представлені також і в складі ГТР при Миколаївській ОДА. В переліку членів громадської ради при Херсонській ОДА зустрічаємо представника єврейського благодійно-громадського центру, а при Харківській ОДА – голову обласного товариства польської культури.

В той же час, до складу ГТР при Волинській, Івано-Франківській, Київській, Сумській, Чернігівській облдержадміністраціях не входить жодного представника національно-культурних товариств, що не є прикладом зваженості при формуванні цих консультативно-дорадчих органів. Тим більше, що всі перелічені регіони нашої держави є не тільки багатонаціональними, але й прикордонними, що підвищує важливість виконання такого завдання ГТР як забезпечення взаємодії органів державної влади та громадських організацій у розвитку етнічної, культурної, мовної самобутності національних меншин України. Залучення представників національно-культурних осередків до роботи в ГТР дасть змогу зменшити напруження в таких питаннях як мовна політика, політика формування та збереження історичної пам'яті. Не можна не погодитись з фахівцями НІСД при президентові України в тому, що саме ці проблеми є предметом для маніпулювання та штучного загострення в умовах перманентного політичного протистояння [5, с.39].

Проте, лише ефективна праця, результатом якої буде конкретний інтелектуальний продукт створить підстави для високої оцінки якості складу громадських рад. В іншому ж випадку існує небезпека перетворення потужних мозкових центрів, якими ми вважаємо діючі ГТР, на «інтелектуальну прикрасу» діючого владного апарату. Адже саме так визначив місце наукової еліти в сучасній Україні провідний соціолог нашої держави, голова робочої групи з питань міжнаціональних та державно-церковних відносин ГТР при Президентові України М.О. Шульга [11, с.156].

Практичні кроки громадських гуманітарних рад викликають найбільший інтерес у зацікавлених осіб та експертного середовища. Разом з тим, на шляху реального виконання завдань, які поставлені перед ГТР, виникає найбільше перешкод. Яке місце посідають ГТР в системі управління регіональним гуманітарним розвитком поряд із управліннями гуманітарного блоку ОДА та гуманітарними комітетами ГР? Чим вони є скоріше: діючим мозковим аналітичним центром, чи радою старійшин (мудреців), що виконує представницькі функції? Засідання ГТР є головною чи єдиною формою їх роботи? Чи може ефективно працювати орган, який не має ані свого апарату, ані механізмів контролю за прийнятими рішеннями?

Відповіді на ці запитання можна дати лише після критичного аналізу конкретних дій, перелік яких не дивлячись на понад трирічний термін існування є замалим. Надто якщо звернутися до рубрики «Проекти документів для обговорення» на інтернет-сторінці ГТР при Президентові України [4]. На момент закінчення даного матеріалу на згаданому ресурсі вміщено один документ - проект Закону України «Про

Суспільне телебачення і радіомовлення України». Незрозумілою є і відсутність на згаданому ресурсі Концепції гуманітарного розвитку України, яка має стати засадничим документом у гуманітарній політиці [9, с. 157]. В той же час, за проведеним нами підрахунками, протягом своєї діяльності ГГР при Президентові України, з більшою чи меншою деталізацією обговорювала проекти понад десяти нормативно-правових актів. Окремі з них вже ухвалені і діють, про що свідчить інша рубрика – «Нормативно-правові акти, ухвалені за пропозицією Ради» [4]. Моніторинг діяльності ГГР при всіх ОДА України дає підстави стверджувати, що аналогічною, а почасти і значно гіршою, є ситуація і в регіонах.

Варто підняти тему взаємодії ГГР з іншими консультативно-дорадчими органами регіонів, і, перш за все, з Громадськими радами при обласних державних адміністраціях. Очевидно, що завдання як ГГР так і ГР багато в чому подібні як за змістом, так і за тематичною спрямованістю. Зокрема, в структурі ГР практично всіх областей є комітети в справах культури, науки, освіти, релігійних та національних відносин, діяльність яких спрямована на захист відповідних прав членів територіальної громади.

Досліджуючи сукупність недержавних організацій гуманітарного спрямування, презентованих в діяльності ГР, виокремимо такі, найбільш поширені групи:

- ветеранські об'єднання: ветеранів Великої Вітчизняної війни, вояків ОУН УПА, ветеранів локальних війн, ветеранів війни в Афганістані, ветеранів Збройних сил, тощо;
- об'єднання жертв політичних репресій, жертв нацизму, антифашистські організації, тощо;
- об'єднання культурно-просвітницького напрямку («Просвіта», «Знання», Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Всеукраїнська спілка краєзнавців);
- молодіжні об'єднання (Національна скаутська організація, Спілка української молоді);
- національно-культурні об'єднання та спілки (азербайджанські, болгарські, вірменські, єврейські, молдавські, німецькі, польські, ромські, російські, угорські, тощо);
- об'єднання за професійною ознакою та спілки (бібліотекарів, вчителів, журналістів, лікарів, письменників, художників) [7].

Налагодження ефективної співпраці між цими дорадчо-консультативними органами принесе очевидну користь гуманітарній сфері регіонів, спричинить появу конкретних проектів взаємодії. На сьогодні ж в інформаційному просторі зустрічаємо лише поодинокі приклади такої співпраці, головне місце серед яких посідають спільні засідання ГГР та ГР, зокрема у Київській та Полтавській областях.

Залишаються відкритим і питання щодо налагодження діалогу між ГГР і територіальною громадою. Станом на травень 2013 р. жодна регіональна ГГР України не може відзначитися наявністю ефективного механізму зворотного зв'язку. Навіть в тих регіонах, де висвітленню діяльності рад приділено порівняно більшу увагу, як правило обмежуються повідомленнями для населення області про засідання. Проте, різниця між інформуванням і зворотнім зв'язком є очевидною і добре відомою як членам ГГР, так і працівникам тих підрозділів обласних державних адміністрацій, які відповідають за відображення її діяльності в ЗМІ. На сьогодні триває ігнорування можливостей, що відкриваються завдяки використанню інформаційно-комунікативних технологій, чільне місце серед яких посідає всесвітня мережа Інтернет. Гуманітарні ради не презентовані в жодній із соціальних мереж, жодна із восьми існуючих сторінок регіональних ГГР не має навіть окремих елементів технології інтерактиву.

В попередніх статтях ми неодноразово наголошували на вкрай низькому рівні репрезентації діяльності ГГР в інтернет-просторі [1; 6]. В межах даного матеріалу обмежимося лише констатацією того факту, що принципових позитивних зрушень в цьому питанні практично не відбувається, як в абсолютному, так і в порівняльному вимірі. Єдиним виключенням з наведеного є розпочата у 2012 р. практика розмі-

щення стенограм засідань ГПР при Президентові України на відповідній сторінці офіційного інтернет-представництва Глави держави [4]. Діяльність ГПР і на загальнодержавному і на регіональному рівні висвітлюється значно гірше ніж, наприклад, робота Комітету з економічних реформ. Більше того, навіть ретельне опрацювання сторінки ГПР при Президентові України не дає можливості зацікавленій особі переконалися в наявності громадських гуманітарних рад в областях країни через: по-перше, відсутність посилань на їх інтернет-ресурс, по-друге – брак новин про їх діяльність, по-третє – відсутність в багатьох регіонах діяльності як такої. Додатковим підтвердженням зазначеного є вищенаведена таблиця, що містить відомості про членів ГПР лише в одинадцяти регіонах через те, що дані про персональний склад гуманітарних рад в інших областях є недоступними для ознайомлення в мережі Інтернет.

Станом на 01.06.13 р. лише в третині регіонів України висвітлення роботи гуманітарних рад знаходилося на задовільному рівні, серед них Волинська, Донецька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Херсонська, Чернігівська області. До другої групи зараховуємо Раду Міністрів АР Крим, Івано-Франківську, Тернопільську, Харківську та Черкаську ОДА. Інформація вміщена на офіційних інтернет-ресурсах наведених регіонів засвідчує сам факт наявності ГПР, дає змогу ознайомитися з персональним складом Ради, Положенням про її діяльність, але не про конкретні дії. Характерним в цьому відношенні є приклад Харківської обласної ГПР, яка була створена однією з перших в державі і, порівняно з радами в інших регіонах, має низку практичних здобутків, зокрема розроблену і прийняту Концепцію гуманітарної політики Харківської області. Проте, на відповідній сторінці інтернет-сайту ХОДА жодних відомостей про роботу гуманітарної ради станом на 01.06.2013 р. не має.

Дванадцять ОДА утворюють третю і найбільшу за чисельністю групу, це: Вінницька, Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Хмельницька та Чернівецька. Протягом більш ніж трирічного терміну, який минув з появи відповідного указу Президента, на офіційних сайтах зазначених регіонів не було розміщено інформації про будь-яку практичну діяльність ГПР.

У прямиому зв'язку з вищенаведеною знаходиться і проблема участі зацікавлених осіб в обговоренні питань гуманітарного розвитку як територіальної громади, такі держави в цілому. Все це вкрай ускладнює реальне виконання такого завдання як «забезпечення проведення громадських обговорень... з питань реформ у сфері гуманітарного розвитку..., вивчення громадської думки з питань, що розглядаються радою» [10]. Тож на сьогодні нам не відомі результати жодного соціологічного опитування, або іншого дослідження громадської думки з актуальних питань гуманітарного розвитку, яке було б проведене на замовлення ГПР.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, дослідження всього комплексу відкритих даних про діяльність Громадських гуманітарних рад в Україні, а також результати моніторингу висвітлення роботи ГПР на офіційних інтернет-ресурсах обласних державних адміністрацій дають підстави для наступних висновків.

Перше. Діяльність як гуманітарних рад в цілому, так і її окремих робочих груп (комітетів) практично не планується. Наявність актуальних планів роботи ГПР є виключенням, але не правилом. Прикладом зазначеного є повна відсутність планів роботи робочих груп ГПР при Президентові України протягом всього 2012 р. та першої половини 2013р. [4].

Друге. Практично не висвітлюється поточна діяльність ГПР. Очевидність цього підтверджується змістом рубрики «новини» на офіційному сайті Президента України. Вміщена там інформація фактично є конспектом виступів Глави держави на конкретних засіданнях ГПР. Жодної новини, яка б хронологічно не відповідала датам засідань, на згаданій інтернет-сторінці немає. В даному випадку маємо на увазі не

відсутність організаційної роботи з підготовки засідань, але інформацію про конкретні дієві кроки спрямовані на вирішення практичних завдань, що поставлені перед ГГР Президентом.

Третє. Робота загальнонаціональної та регіональних ГГР не синхронізована. На центральному рівні розглядаються одні проблемні питання, в регіонах – інші. Участь регіональних ГГР у виробленні та реалізації державної гуманітарної політики є не значною.

Четверте. Безсумнівно високий науково-експертний, інтелектуальний потенціал ГГР використовується не достатньою мірою і безсистемно. Не вироблено механізму, завдяки якому колегіальна думка членів ГГР повинна аналізуватися і використовуватися для прийняття важливих рішень гуманітарного розвитку на користь злагоди та консолідації українського суспільства.

П'яте. Висвітлення в інформаційному просторі діяльності ГГР потребує суттєвого вдосконалення. Станом на травень 2013р. відсутні інтернет-сторінки громадських гуманітарних рад 16 регіонів України. Інтернет-ресурс ГГР в інших восьми областях являє собою, в кращому випадку, якісно та охайно виконані вітрини, але не дієвий інструмент для прийняття швидких та ефективних рішень, як того вимагає логіка використання інформаційно-комунікативних технологій в процесах управління.

Література:

1. Бульба В. Громадська гуманітарна рада при Президентові України: підсумки року діяльності / В. Бульба, А. Меляков // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2011. - №10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=346>
2. Бульба В. Г. Громадська гуманітарна рада при Президентові України: проблеми становлення та перспективи діяльності / Бульба В.Г., Меляков А.В. // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління – Т. XII. – Вип. 180. – Серія «Державне управління». - Донецьк: ДонДУУ, 2011. – С. 40-46.
3. Гриневич В. П'ятирічка патріотизму у відсотках / В. Гриневич // Дзеркало тижня. – 2012, 2 березня.
4. Громадська гуманітарна рада. [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/content/humanities_council.html
5. Здіорук С.І. Пріоритети та перспективи гуманітарної політики Української держави / С.І. Здіорук, М.Т. Степико // Стратегічні пріоритети. – 2011. - № 2 (19). – С. 37-48.
6. Меляков А.В. Проблеми інформаційного супроводу діяльності Громадських гуманітарних рад / А.В. Меляков // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. праць. – Х. : Вид-во “ДокНаукДержУпр”, 2012. – № 2 (10). – С. 75-80.
7. Меляков А.В. Місце громадських рад в управлінні гуманітарним розвитком регіонів / А.В. Меляков // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком : матеріали VI регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. В. Г. Вікторова. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2012. – С. 323-326.
8. Нестерович В.Ф. Конституційно-правові засади здійснення безпосереднього впливу громадськості на нормо проектну діяльність Президента України / В.Ф. Нестерович // Проблеми правознавства і правоохоронної діяльності. – 2011. - № 1. – С. 41-49.
9. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – 256 с.
10. Указ Президента України «Про Громадську гуманітарну раду» № 469 від 2 квітня 2010 року [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/10775.html>
11. Шульга М.О. Дрейф на узбіччя. Двадцять років суспільних змін в Україні. – К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2011. – 448 с.